

Belangenbehartiging vanuit een uitgerangeerde positie, een moeilijke taak van de ouderenbonden

SASKIA BOLTEN

De ouderen in Nederland zijn zich aan het emanciperen. Ruim 40.000 mensen boven de vijftig zijn aangesloten bij een van de drie ouderenbonden: de ANBO (Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen, de PCOB (Protestants Christelijke Ouderen Bond) of de Unie KBO (Unie van Katholieke Bonden van Ouderen). Samen vormen deze drie ouderenbonden het Centraal Orgaan Samenwerkende Bonden van Ouderen (COSBO), in 1954 opgericht om de belangen van alle ouderen in Nederland te behartigen.

De geschiedenis van de ouderenbonden begint rond de eeuwwisseling. Toch hebben veel mensen nog nooit van de bonden gehoord. De manier waarop de Nederlandse samenleving met ouderen en hun organisaties omgaat is hiervan mede de oorzaak. Ouderen, mensen zonder betaalde functie, worden regelmatig uitgesloten van die posities waarin zij invloed kunnen hebben op het beleid van de overheid en maatschappelijke organisaties. Zelfs over maatregelen die hen direct aangaan wordt hun mening vaak niet eens gevraagd. De samenleving gaat met ouderen om alsof ze alleen maar verzorgd hoeven te worden en geld kosten. Enerzijds lijkt dit heel welwillend; aan de andere kant is men weinig bereid ouderen zelf te laten uitmaken wat zij nodig vinden. Dit is een enorme verspilling van kennis en vakbekwaamheid, die de mensen door hun jarenlange levens- en werkervaring hebben opgedaan.

Grondwet

In artikel 1 van de nieuwe grondwet staat: "Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook is niet toegestaan." In de toelichting op dit artikel van de grondwet staat dat er geen onderscheid tussen mensen ge-

maakt mag worden als ze eigenschappen of kenmerken hebben die niet voor hun rechten en plichten in het maatschappelijk leven terzake doen. Met de grondwet in de hand kunnen groeperingen in de maatschappij – kranten, radio en tv, kerken, politieke partijen, actiegroepen, emancipatiebewegingen en andere – aan de bel trekken als (groepen) mensen toch gediscrimineerd worden.

De ouderenbonden hebben maatschappelijk en politiek slechts een beperkte invloed ondanks al hun inspanningen. Ouderen worden als uitgerangeerd beschouwd.

Werkgevers en werknemers hebben nog steeds de opvatting dat gepensioneerden het goed hebben en over het algemeen erg tevreden zijn. De ouderenbonden, die zelf de sociale contacten als een van de belangrijkste pijlers van hun bestaan beschouwen, zouden zich volgens de sociale partners tot het sociëteitsgebeuren moeten beperken. De financiering van de pensionering zou wel problemen kunnen opleveren, maar dat zullen het bedrijfsleven en de overheid samen moeten regelen. En ook over het feit dat de koopkracht van ouderen met alleen AOW de laatste jaren met 13% is gedaald, zouden de bonden hun mond moeten houden. De invloed van de ouderenbonden op het sociaal-economisch beleid is minimaal.

Ook op het gebied van de bejaardenzorg is de zeggenschap van de ouderenbonden beperkt, terwijl dat direct de belangen van ouderen raakt. Veelal wordt door de professionele mensen in dienst van de gesubsidieerde instellingen uitgemaakt wat goed is voor ouderen.

De zwakke positie van ouderen en de bonden wordt onder meer aangetoond in het onderzoek naar de woonsituatie- en woonbehoeften van ouderen, uitgevoerd door het RIW-instituut voor de Volkshuisvesting in Delft. Het was voor de onderzoekers, die ruim vier jaar aan dit project hebben gewerkt, moeilijk om er achter te komen wat de werkelijke woonbehoeften van ouderen zijn. Enquêtes bleken

niet tot goede resultaten te leiden. Sinds de oorlog hebben deskundigen voor ouderen gedacht en beslist hoe ze zouden wonen. Zelf hebben ze daar nauwelijks aan meegedaan. Een van de conclusies uit het RIW-rapport is dan ook: "Maatschappelijk gezien nemen ouderen een zwakke positie in, wordt hun stem onvoldoende gehoord en heeft die stem onvoldoende gezag. Emancipatie van ouderen en versterking van hun maatschappelijke positie vormen een voorwaarde voor een voorzieningenbeleid dat aansluit op de eigenlijke behoeften van ouderen."

Raad voor het ouderenbeleid

De noodzaak om op te komen voor de belangen en het welzijn van ouderen neemt sterk toe. Steeds meer politici begrijpen dat zij een vierde deel van hun kiezers niet mogen verwaarlozen. In politieke kringen worden de ouderenbonden geleidelijk erkend als vertegenwoordigers van de ouderen. In de raden en commissies die de overheid adviseren over onderwerpen die ouderen aangaan, ontbreken de vertegenwoordigers van de ouderenbonden echter nog steeds. De bonden hebben regelmatig verzocht te mogen deelnemen aan de Sociaal-Economische Raad, de Ziekentfondsraad en de Raad voor de Volkshuisvesting. Daarnaast willen ze rechtstreeks overleggen met de overheden. De landelijke overheid erkent de ouderenbonden wel als gesprekspartners, maar nog niet als sociale partners. Pas als dat gebeurt kunnen ze werkelijk invloed uitoefenen op het beleid.

De Tweede Kamer sprak zich jaren geleden al uit voor de oprichting van een Raad voor het Ouderenbeleid, die – gevraagd en ongevraagd – de overheid en politici van advies kan dienen. De ministerraad heeft dat voortdurend tegengehouden en in het parlement maakte zich jarenlang geen meerderheid sterk voor de uitvoering van het besluit. Dit voorjaar kwam de Minister van VVC gedurende de verkiezingscampagne met de mededeling dat hij bij de Ministerraad toestemming had verworven de instelling van een Raad voor het Ouderenbeleid voor te bereiden. Zeer onduidelijk is nog hoe de regering de raad wil samenstellen en welke bevoegdheden de raad krijgt. En verder dan de mededeling dat de bonden mensen konden aanwijzen voor een voorbereidingsgroep is de zaak sinds de verkiezingen niet gekomen.

De ouderenbonden hebben op het congres dat COSBO-Nederland op zijn dertigste verjaardag organiseerde (november 1984) besproken of zij langs andere wegen dan praten en brieven schrijven kunnen werken aan de

uitbanning van het onderscheid dat maatschappelijke organisaties maken tussen ouderen en jongere mensen. Zo heeft men het gehad over het stimuleren van proefprocessen. Langs deze weg zouden bijvoorbeeld bepalingen in CAO's dat werknemers met bijvoorbeeld 57 jaar van een uitbetalingsregeling gebruik *moeten* maken aangepakt kunnen worden. Deze werknemers moeten namelijk hun werk opgeven, omdat ze ouder zijn. Bepalingen in statuten van bejaardenhuizen, verpleeghuizen, woningcorporaties en adviesorganen van de Rijksoverheid dat mensen als zij 65 of 70 jaar zijn niet meer in het bestuur of de Raad mogen zitten, komen nog geregeld voor in Nederland. Dit is niet alleen in strijd met de grondwet, maar ook schrijnend omdat het gaat om het uitsluiten van mensen bij het bepalen van beleid, dat juist hen raakt. Mogelijkheden te over voor proefprocessen. De ouderenbonden hebben deze mogelijkheden nog in beraad.

Fundamenteel ouderenbeleid

De drie ouderenbonden hebben gedetailleerde opvattingen over hoe een goed ouderenbeleid eruit ziet. Ze hebben niet alleen kritiek op het beleid dat gevoerd wordt, ze doen ook nieuwe voorstellen. Deze voorstellen en ideeën hebben ze gebundeld in een nota met de titel "Fundamenteel Ouderenbeleid". Hoewel de nota al enkele jaren oud is, is die tot op de dag van vandaag actueel. De voorstellen ten aanzien van de inkomenspositie, het (plaatselijk) welzijnswerk voor ouderen, de verzorgings- en verpleeghuizen, ouderen en arbeid, ouderen en wetenschap, en de voorstellen over het verkeer zijn in de nota "Fundamenteel Ouderenbeleid" uitgewerkt. Daarnaast heeft COSBO-Nederland publicaties uitgebracht over diverse deeltherreinen. Belangstellenden kunnen een lijstje van publicaties toegestuurd krijgen. Het adres van COSBO-Nederland is: Postbus 700, 3500 AS Utrecht.

Adressen ouderenbonden

COSBO-Nederland is het samenwerkingsorgaan van de drie ouderenbonden. Mensen kunnen zich niet aanmelden als lid van COSBO-Nederland. Ze kunnen zich wel opgeven bij een van de drie bonden. De adressen zijn:

ANBO, Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen, Weerdsingel WZ 18-A, Postbus 18003, 3501 CA Utrecht, tel. 030-315278;

PCOB, Protestants Christelijke Ouderenbond, Pelmolenweg 6a, Postbus 260, 7460 AC Rijssen, tel. 05480-16916;

Unie KBO, Unie van Katholieke Bonden van Ouderen, Oranje Nassaulaan 1, 5211 AR 's Hertogenbosch, tel. 073-123475.

SOOM

De Stuurgroep Onderzoek op het terrein van de Ouder wordende Mens (SOOM) is een onafhankelijk adviescollege van de rijksoverheid. Zij werd eind 1982 ingesteld voor een periode van vijf jaar. De SOOM heeft tot opdracht een onderzoekprogramma naar veroudering te laten uitvoeren, te evalueren en zo nodig bij te sturen. Het doel is het stimuleren van een blijvende aandacht voor wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de ouder wordende mens, het bevorderen van coördinatie in het onderzoek en daardoor het leveren van een bijdrage aan de verbetering van de kwaliteit van het leven op oudere leeftijd.

Werkwijze

Om het programma uit te voeren vraagt de SOOM onderzoekers om voorstellen voor onderzoek in te dienen. Daarnaast worden directe opdrachten voor onderzoek verstrekt. De voorstellen worden beoordeeld op wetenschappelijke kwaliteit en op maatschappelijke en programmatische relevantie. Indien de SOOM het voorstel positief beoordeelt, neemt zij het op in haar bestedingsplan, en adviseert zij de overheid het onderzoek te ondersteunen.

Financiëring van het onderzoek geschiedt uit het Stimuleringsfonds Gerontologie, waaraan door vijf ministeries wordt bijgedragen. Ook door het leggen van contacten met andere instanties wordt de uitvoering van het programma gestimuleerd en wordt getracht de voorwaarden ervoor te verbeteren.

Tenslotte wordt door het geven van adviezen aandacht gevraagd voor gerontologisch onderzoek en de uitvoering van het programma.

Onderzoekprogramma

Het onderzoekprogramma is gebaseerd op een advies van de Planninggroep voor wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de ouder wordende mens, de voorloper van de SOOM. De belangrijkste thema's zijn: voorzieningen, dementie, vroege opsporing, ouder worden en werk, geneesmiddelen, inkomen en bestedingen, cellulair veroudering, klinische geriatrie, maatschappelijke positie en informatieoverdracht. Het programma wordt geregeld bijgesteld.

Toekomst

Momenteel wordt op alle belangrijke thema's

uit het onderzoekprogramma onderzoek verricht. De interesse in gerontologisch onderzoek is de laatste jaren sterk toegenomen. Sinds 1977 is het aantal mensjaren dat aan gerontologisch onderzoek wordt besteed bijna verdrievoudigd!

Gezien deze interesse en het belang van onderzoek voor de ouder wordende mens is het noodzakelijk dat ook de komende jaren gelden beschikbaar blijven voor gerontologisch onderzoek.

De SOOM wordt echter (overeenkomstig het instellingsbesluit) eind 1987 opgeheven. Over de wijze waarop de komende jaren onderzoek gestimuleerd zal worden, wordt nu overleg gepleegd.

Symposium Wijzer over Ouder

Op 22 januari 1987 zal in de Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs te Utrecht door de SOOM een symposium gehouden worden onder de titel: Wijzer over Ouder, vijf jaar Stuurgroep Onderzoek op het terrein van de Ouder wordende Mens.

Recente resultaten uit de diverse onderzoekingen in het programma worden tijdens het symposium gepresenteerd. Doel van het symposium is aan te geven wat er op de diverse thema's uit het onderzoekprogramma is bereikt en waar nog leemtes in kennis bestaan.

Bovendien worden uitgangspunten voor de toekomst geformuleerd. 's Morgens worden twee parallelle sessies gehouden: een sociaal-wetenschappelijke sessie, waarin onder andere de thema's zorgvoorzieningen, wonen, werk, maatschappelijke positie en inkomen aan de orde komen, en een beta-wetenschappelijke sessie, waarin onder andere de thema's dementie, geneesmiddelen, cellulair veroudering, vroege opsporing en klinische geriatrie worden besproken.

Uitgebreidere informatie over het symposium en de inschrijvingsformulieren zijn te verkrijgen bij het SOOM-secretariaat: Nederlands Instituut voor Gerontologie, Postbus 1287, 6501 BG Nijmegen. Het telefoonnummer is: 080-228190.

Nederlandse Federatie voor het Bejaardenbeleid

De belangrijkste doelstelling van de NFB is "het bevorderen van een doeltreffend beleid ten behoeve van ouderen".

Binnen dit algemene kader vallen drie aandachtsvelden:

- de toekomst van de voorzieningen voor ouderen;
- de maatschappelijke positie van ouderen in onze samenleving;
- de maatschappelijke gevolgen van de toenemende vergrijzing.

In deze aandachtsvelden zijn thema's te onderscheiden die de NFB via overleggroepen aan de orde stelt. Resultaten hiervan komen in de vorm van adviezen of informatiemateriaal terecht bij de overheid, de aangesloten organisaties of bij andere belangstellenden. Op die manier vormt de NFB een landelijk platform,

een ontmoetingspunt en samenwerkingsverband van organisaties die zich met ouderenwerk en -beleid bezighouden. Met als middelen overleg, voorlichting, informatie, documentatie, studie en advies wil de Federatie aan aangesloten organisaties, maar ook aan anderen diensten verlenen.

Thans zijn bij de Stichtingsraad 23 landelijke instellingen op het gebied van het welzijns-
werk voor ouderen aangesloten.

Het Ministerie van WVC subsidieert de activiteiten van de NFB.

Voor alle inlichtingen en gratis uitgavenfolder met een volledig overzicht van alle reeksen en titels:

NFB-afdeling voorlichting, telefoonnummer 070-544902.

Landelijke Vereniging Groepswonen van Ouderen

De Landelijke Vereniging Groepswonen van Ouderen is in 1984 opgericht door ouderen vanaf 50 jaar uit alle hoeken van het land, die van plan waren een woongemeenschap van ouderen te vormen en die ontdekten dat ze ieder voor zich als pioniers aan het werk waren. Het doel van de vereniging is ervaringen van woongroepen, in oprichting of al bestaand, uit te wisselen om van elkaars successen en fouten te leren. Ook is het noodzakelijk samen als een sterke belangengroep naar buiten te treden en bij de overheid begrip en ondersteuning te zoeken. Enkelingen kunnen via de LVGO aansluiting bij een groep zoeken, groepen die aanvulling zoeken slagen wellicht ook via de LVGO. Er is regelmatig contact tussen de leden op landelijk niveau tijdens de halfjaarlijkse, drukbezochte ledenvergadering,

op provinciaal niveau door gewestelijke contactgroepen, die in enkele provincies al functioneren.

De LVGO verzamelt zoveel mogelijk informatie over alle facetten van groepswonen van ouderen. Er is een oudere als consultant aangesteld, die woongroepen in oprichting met raad en daad kan ondersteunen. De LVGO is een vereniging van ouderen met een gemeenschappelijk belang.

Wie meer wil weten over de LVGO en over groepswonen van ouderen kan informatie vragen bij:

Landelijke Vereniging Groepswonen van Ouderen, Korte Elisabethstraat 13, 3511 JG Utrecht. Telefoon: 030-318222 (van 10.00 tot 16.00 uur).